

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Орешета Ю.В.

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

«ІДЕНТИФІКАЦІЯ» ТА «ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ»: ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ЗМІН

Процеси трансформації є характерними для багатьох суспільств. Їх виникнення є неминучим, оскільки суспільство постійно змінюється. Саме тому аналіз процесів, що відбуваються в Україні, не можна обмежувати лише констатацією економічних та соціальних труднощів та негараздів.

Соціологічний підхід передбачає можливість узагальнення поглядів на нинішню ситуацію в Україні з урахуванням історичної перспективи. Можливість змін у суспільстві – готовність населення до них, достатність матеріальних, фінансових та кадрових ресурсів, компетентність політичних лідерів – можна оцінити за допомогою соціологічних досліджень [3, с. 6]. Дослідження суспільства неможливе без виокремлення його структурних компонентів – соціально-професійних груп, спільнот та окремих індивідів. Їх виокремлення, в свою чергу, відбувається на основі тотожності/відмінності і пов'язане з поняттям «ідентичності».

Мета – проаналізувати роль та значення професійної ідентифікації для студентів як майбутніх фахівців в умовах структурних змін.

Серед провідних теоретичних підходів відзначимо: психологічний (З. Фройд, Е. Еріксон), символічний інтеракціонізм (Г. Мід, Ч. Кулі, Г. Блумер), структурний функціоналізм (Е. Гідденс), феноменологічний (А. Шюц, П. Бергер), когнітивний підхід (Д. Тернер, Г. Теджфел). На пострадянському просторі питаннями ідентифікації та ідентичності привчені роботи В. Ядова, О. Злобіної, С. Макеєва, Л. Сокурянської, Є. Головахи, А. Капської, П. Гнатенка, В. Павленка, Г. Коржова та інших.

В соціології теорія ідентичності аналізує механізми формування ідентичності на мікросоціальному рівні, пов'язуючи її з процесами взаємодії, прийняття, індивідуального розуміння та виконання соціальних ролей з відношенням до тих чи інших рольових репертуарів [4, с. 112].

На думку Є. Бабосова, ідентичність сучасної людини визначається її свідомою орієнтацією на певний спосіб життя, конкретну систему ціннісних орієнтацій та зразків поведінки, в яких вона формує свою тотожність із певною соціальною групою, культурою, політичною системою. Тобто в структурі ідентичності виділяється два рівні – індивідуальний та соціальний (груповий). Перший рівень включає сукупність характеристик, що дозволяють людині відчути свою унікальність та неповторність, а другий, навпаки, відображає ідентифікацію з нормами та очікуваннями соціального середовища [2, с. 20].

Л. Сокурянська відзначає особливу роль процесу ідентифікації, в результаті якого формується індивідуальна і соціальна ідентичність, що є

провідним фактором формування соціальних груп, соціальних зв'язків та соціальної диференціації [8, с. 617].

Необхідність реформ та нововведень в українському суспільстві вимагає принципово нових підходів до якості підготовки майбутніх фахівців. Адже саме молодь, як специфічна соціально-демографічна група, володіє значним інноваційним потенціалом та реальними можливостями для впровадження змін у суспільстві. Виходячи з фокусу власного наукового інтересу, ми стверджуємо, що процес професійної ідентифікації, який відбувається вже на етапі професійного навчання у навчальних закладах, сприяє кращому входженню студента у професійну діяльність та забезпечує його адаптацію на робочому місці. Отже, дослідження феномена професійної ідентифікації є особливо актуальним в соціально-орієнтованих професіях, що безпосередньо торкаються повсякденного життя кожної людини.

Численні дослідження українських соціологів, наприклад, Н. Черниш, О. Злобіної, Є. Головахи вказують на множинність ідентичностей в умовах постійних змін та соціально-економічної кризи, наявної в Україні. Це, у свою чергу, призводить до розмитого уявлення людей, особливо молоді, як специфічної соціокультурної групи, про своє місце і роль у суспільстві [9, с. 3].

Тобто, професійна ідентичність (як результат професійної ідентифікації) дозволяє майбутньому фахівцю увійти у професійну діяльність з оптимальними вміннями до самовдосконалення та сприятиме успішній професійній адаптації.

До теперішнього часу наукове співтовариство в цілому все більш орієнтується на визнання особливої ролі професійної диференціації у вивченні структури сучасного суспільства. Професія стає домінуючим критерієм стратифікації (розшарування) і одним з головних факторів, який визначає соціальне становище людини в суспільстві.

На вітчизняному науковому просторі найбільш поширеним є декілька підходів щодо виокремлення студентства (студентів – майбутніх фахівців) як членів соціально-професійної групи.

Згідно з першим підходом, студенти розглядаються як члени структури суспільства, які поки що не мають свого місця у професійній структурі, тому їм на даному етапі не властиве усвідомлене ототожнення себе з конкретною професійною групою чи спільнотою. Однак для них притаманна певна сукупність «ідеальних уявлень» про професійну діяльність, що впливають на формування професійної ідентичності студентів (Л. Рубіна, Ю. Колесніков, О. Рудаков) [6]. Представники другого підходу – В. Лісовський, А. Дмитрієв та інші відзначають, що внаслідок залучення студентів до трудової діяльності через спосіб навчання та те, що вони уже поділяють із професійними групами цільові та ціннісні орієнтації, їх можна вважати представниками конкретних професійних груп, залежно від обраної ними спеціалізації.

О. Злобіна відзначає, що пошук ідентичності є природним станом для молодої людини. За умов нестабільності процес пошуку ідентичності молоддю постійно змінює обриси, оскільки залежить від динаміки соціальних змін.

Ідентифікація в реальному прояві постає як процес ототожнення індивідом самого себе з іншими індивідами, соціальними групами і/або спільнотами, ціннісними стандартами та зразками поведінки. Формування, закріплення або трансформація ідентифікації здійснюється в результаті соціальної взаємодії та допомагає індивідові опановувати різноманітні види соціальної діяльності, засвоювати та здійснювати певні соціальні ролі та норми. Саме тому

дослідження ідентифікації та окремих її видів є дуже актуальним для сучасного українського суспільства.

Аналіз літератури показує, що в українській соціології більше уваги приділяється питанням соціально-професійної структури населення, професійній мобільності, а не питанню професійної ідентифікації, в російській – акцентується увага на престижі окремих професій, в закордонній літературі – досліджують як окремі професійні групи та, відповідно, ідентичність їх членів.

Д.В. Шляков професійну ідентифікацію розглядає як вид соціальної ідентифікації, що виникає через процес соціальної взаємодії між особистістю, культурою та суспільством. Професійна ідентифікація дозволяє конкретизувати групову належність (ставлення до відповідної професії та професійної групи) [10, с. 11].

Професійна ідентифікація в умовах вищих навчальних закладів має ознаки керованого процесу, спрямованого на успішну соціалізацію студентів, засвоєння та ефективне виконання ними своїх професійних функцій та ролей. Тобто професійна ідентифікація є системним утворенням, що формується у процесі соціалізації, один з етапів якої відбувається у професійному середовищі вищого навчального закладу [7, с. 42].

Професійне становлення індивіда як професіонала супроводжується зміною уявлень людини про себе, своє місце у професійному і соціальному світі, тобто отриманням професійної ідентичності, в ширшому сенсі, професійним самовизначенням особистості.

Чим складніша професія, яку треба опанувати, тим важливішу роль має професійна ідентифікація особистості.

Професійна ідентифікація є процесом тривалим, тому що студенти поступово співвідносять себе із професійними та соціальними ролями, а також формують систему цінностей для професійної діяльності. В будь-якому випадку критичне мислення, свідоме розуміння та прийняття професійних норм забезпечує людині більш успішну професійну ідентифікацію, яка в процесі трудової діяльності буде сприяти формуванню професійної ідентичності [7, с. 44].

Як висновок, можна сказати, що професійна ідентифікація розглядається як одна з детермінант і, одночасно, механізм становлення професійної самосвідомості особистості, результат фахової підготовки та професійного становлення. Визначено, що процес формування професійної ідентифікації розвивається в полі соціального простору, передбачає соціальну взаємодію між особистістю, культурою та суспільством.

Список використаних джерел:

1. Арбеніна В. П. Українське студентство в пошуках ідентичності / За ред. В. П. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2012. – 520 с.
2. Бабосов Є. Особливості та багатоманіття ідентичностей у сучасній Білорусі / Є. Бабосов // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 4. – С. 20-37.
3. Катаев С. Л. Сучасне українське суспільство: Навч. посібник / С. Л. Катаев. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 200 с.
4. Коржов Г. Территориальные идентичности: концептуальные интерпритации в современной зарубежной социологической мысли / Г. Коржов // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2010. – № 1. – С. 107-124.
5. Макеев С. А. Социальные идентификации и идентичности / С. А. Макеев, С. Н. Оксамитная, Е. В. Швачко. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1996. – 185 с.
6. Соколова І. В. Професійна ідентифікація майбутнього вчителя / І. В. Соколова // Професійна підготовка майбутніх фахівців. – 2012. – Ч. 4. – С. 40-46.

7. Рубина Л. Я. Советское студенчество: социологический очерк / Л. Я Рубина. – М., 1981. – 207 с.

8. Сокурянская Л. Г. Трансформація пространства ідентичностей студентської молоді: теоретичний аналіз / Л. Г. Сокурянская // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. – Вип. 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/httpsa\2009.15/socur.pdf

9. Черниш Н. Й. Множинність ідентичностей та множинність їх інтерпретацій / Н. Й. Черниш // *ВІСНИК Львів. ун-ту*. – Сер. соціол. – 2010. – Вип. 4. – С. 3-13.

10. Шляков Д. В. Соціально-професійна ідентифікація учителя: соціологічний аналіз: автореф. дис. ... канд. соціолог. наук: 22.00.06 / Шляков Д. В.; Педагогічний інститут ФГОУ ВПО «Южний федеральний університет». – Ростов-на-Дону, 2008. – 27 с.

Стельмашук Л.С.

кандидат наук з державного управління,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ВИНИКНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ СІМЕЙ ЯК РЕЗУЛЬТАТ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Міграційні процеси, що відбуваються в суспільстві часто породжують різні проблемні питання, що впливають на подальше становище держав. Прикладом цього є дистанційні та транснаціональні сім'ї та їх модифіковані функції в системі чинників гармонізації розвитку українського суспільства. Дистанційна сім'я – сім'я, яка проживає в двох країнах і продовжує підтримувати свої стосунки на відстані (наприклад, дружина в Італії, а чоловік і діти в Україні, або чоловік в Росії, а дружина і діти в Україні). При цьому йде мова не лише про подружжя, тут має значення низка інших, ширших родинних стосунків.

Дистанційна сім'я є юридично повною, але один із батьків тривалий час проживає окремо; створюється внаслідок тривалого перебування на заробітках або через ув'язнення одного з батьків. Фактично вона виступає одним із видів неповної сім'ї. Дистанційна сім'я – специфічний тип сім'ї, заснованої на кровному, шлюбному чи опікунському спорідненні, члени якої живуть розрізнено, намагаються зберегти соціальне середовище, яке їх пов'язує, емоційні зв'язки, почуття приналежності один до одного, взаємну турботу. Якщо розглядати дистанційну сім'ю крізь призму усіх можливих міграційних ризиків, то основну увагу слід звернути на проблеми, що торкаються дітей. Очевидно, що діти не лише з дистанційних, але з будь-яких інших територіально розсіяних сімей особливо переживають через відсутність повноцінної сімейної комунікації, неможливість адекватно ідентифікуватись в традиційних сімейно-рольових статусах і моделях особистісного розвитку.

В умовах сучасної кризи як ніколи важливо пам'ятати, що у вихованні підростаючого покоління, формуванні особистості дитини особливого значення набуває виховний потенціал батьків. Якраз сім'я виступає найважливішим інститутом соціалізації та виховання. Тут діти набувають перших навичок взаємодії, засвоюють перші соціальні ролі, а тип поведінки батьків впливає на формування в дитини першого й найбільш стійкого «образу Я», а згодом – адекватної самооцінки та розгалуженої й гармонійної Я-концепції.